

Siyasal İslam ve Türkiye-Almanya İlişkileri

Türkiye-Almanya ilişkileri, her iki ülkede uluslararası ilişkiler alanında yayımlanan akademik çalışmalarda gereken ilgiye mazhar olmamasıyla dikkat çeker. Türkiye’de 1980 sonrasında yapılan çalışmalarda Avrupa Birliği (AB) ile ilişkilerin ağırlık kazanması nedeniyle sadece Almanya’ya odaklanan yayımlar geri planda kalmış, bu ülkeyle ilişkiler AB kapsamında değerlendirilmiştir. Örnek vermek gerekirse Baskın Oran’ın editörlüğünü yaptığı ve alanındaki en kapsamlı akademik kitaplardan olan Türk Dış Politikası isimli çalışmada Almanya ile ilişkilere özel bir başlık açılmaması çarpıcıdır. Benzer şekilde Almanya’da Türkiye dış politikası ve siyaseti üzerine çalışmalar, Fransa ve İngiltere gibi Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında son derece kısıtlıdır. Alman üniversitelerinde ülkede yaşayan Türklerin sorunları, Türkoloji, Osmanlı tarihi üzerine çok sayıda kürsü ve merkez bulunurken, Modern Türkiye siyaseti ve dış politikası üzerine yapılan akademik çalışmalar yetersizdir. İki ülke arasındaki tarihsel ilişkiler, Türkiye’nin dış ticaretinde Almanya’nın ağırlığı, dünya ekonomisinde Almanya’nın yeri, Almanya’nın Ortadoğu politikasında Türkiye’nin önemli konumu, Almanya’da sayıları 3 milyona yaklaşan Türkiye kökenli nüfus düşünüldüğünde, Türkiye-Almanya ilişkilerine yönelik akademik ilginin mevcut durumdan çok daha yoğun olması beklenirdi.

Bu çalışma Türkiye-Almanya ilişkilerine Siyasal İslam perspektifinden yaklaşarak, önemli noktalara dikkat çekmeyi hedeflemektedir. Türkiye 2002’den bu yana İslamcı bir parti olan Adalet ve Kalkınma Partisinin (AKP) tek başına iktidarı tarafından yönetilmekte. 2017 yılında Türkiye-Almanya ilişkileri tarihsel olarak en sorunlu döneminin içinde bulunmaktadır. 17-25 Aralık süreci ve 15 Temmuz darbe girişimiyle birlikte AKP iktidarının Gülen Cemaatini “Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ)” olarak tanımlayarak Milli Güvenliğe en önemli tehdit olarak nitelendirmesi, Almanya’nın da bu yapıya destek verdiğini iddia etmesiyle Ankara-Berlin

ilişkileri derin bir krizin içine girmiştir. Bu çalışmada Almanya'nın İslamcılığa yönelik 19. yüzyılın son çeyreğine kadar giden yakın ilgisi göz önüne alınarak, Berlin'in AKP iktidarıyla Gülen Cemaati üzerinden yaşadığı sorunların temel dinamikleri üzerinde durulacaktır.

SİYASAL İSLAM'IN TÜRKİYE-ALMANYA İLİŞKİLERİNE ETKİSİNİN TARİHSEL ARKA PLANI

Almanya'nın sanayi devrimini tamamlayarak dünyanın sayılı ekonomileri arasında yer almasıyla ham madde sağlayacağı ve sanayi ürünlerini satacağı yurtdışı pazar arayışına girmesi; Britanya İmparatorluğuyla girdiği emperyalist mücadelenin altyapısını oluşturuyordu. İttihadı İslam siyaseti izleyen Sultan 2. Abdülhamid'in İmparatorluğun toprak bütünlüğünü Müslüman sömürgesi olmayan ve Osmanlı içindeki Arap, Kürt, Arnavut gibi Müslüman toplulukların milliyetçi akımlarını desteklemeyen Almanya'nın desteğiyle koruyacağına inanması, İstanbul ve Berlin'i birbirine yaklaştırdı.¹ Alman İmparatoru II. Wilhelm 1898'de Osmanlı İmparatorluğuna yaptığı ziyarette kendisini, "Sultan'ın ve dünyanın dört bir yanında dağınık olarak yaşayan halifelerine saygı gösteren 300 milyon Müslüman'ın her zaman dostudur" şeklinde tanımlıyordu.² Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı sırasında özellikle de Britanya İmparatorluğu hâkimiyeti altında yaşayan Müslüman toplumunu Osmanlı Sultanının Halifelik unvanı üzerinden etkileme çabası, beklenen sonucu vermedi.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanya'sı dış politikasında, mirasçısı olduğu Alman İmparatorluğunun İslamcılık siyasetinin benzerini uygulamaya çalıştı. Kudüs Müftüsü Emin El-Hüseyn'in Hitler ile kurduğu yakın dostluğun, Nazilerin Yugoslavya, Kafkas ve Orta Asya Müslümanlarından oluşturduğu birlikleri savaş sırasında kullandığının altını çizmek gerekiyor.

¹ İlber Ortaylı, Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1983).

² Necmettin Alkan, "Dış Siyasetin Bir Aracı Olarak Hükümdar Gezileri: Kaiser II. Wilhem'in Şark Seyahati," *Osmanlı Araştırmaları* 21 (2008): 9-53.

1945'te Nazi Almanya'sı yıkılmasına rağmen, savaş sırasında Nazilerle Müslüman topluluklar arasında kurulan bağlantılar Amerikan işgal güçleri tarafından yıkıntıların arasından toplanarak özenle muhafaza edildi. Sovyetler Birliğine karşı İkinci Dünya Savaşının hemen ardından başlayan Soğuk Savaşta ABD, komünizme karşı mücadelede Nazilerin bağlantılarını kullanmaktan çekinmedi. Pulitzer ödüllü gazeteci Ian Johnson "Münih'te Bir Cami: Naziler, CIA ve Batıda Müslüman Kardeşler" başlıklı kitapta Batı Almanya üzerinden örgütlenen, Sovyet Müslümanlarını anti-komünist mücadelede kullanma amacını taşıyan siyasetin zaman içinde nasıl Ortadoğu'yu da kapsadığını ve Müslüman Kardeşler merkezli bir duruma dönüştüğünü anlatır.³ 1960'lardan itibaren Batı Almanya'ya giden Türkler ve aynı dönemde Türkiye'de güçlenmeye başlayan Siyasal İslam bu gelişmelerden önemli ölçüde etkileniyordu.

Mart 1968'de Ant dergisi Türkiye'de Siyasal İslam'ın Suudi Arabistan ve ABD tarafından desteklendiğini, yükselen solla mücadele için "Müslüman Kardeşler" adı altında örgütlendiğini tüm açıklığıyla afişe eden bir istihbarat raporu yayınladı.⁴ Yayımlanan "Müslüman Kardeşler" örgüt şemasında yer alan siyasetçilerin, MTTB, İlim Yayma Cemiyeti gibi kuruluşların geçtiğimiz yarım asırda Türkiye'de Siyasal İslam'ın gelişimine damga vurduğu düşünülürse, istihbarat raporunun öngörülerinin isabetli olduğu söylenebilir. Bu yazının giriş bölümünde de değinildiği gibi Siyasi İslam'ın Türkiye içinde örgütlenmesinin Almanya ile arasında nasıl bir ilişki olduğu üzerine araştırmalarda ciddi bir eksiklik bulunmaktadır.

Öncelikle vurgulanması gereken nokta partileşen İslamcılarının söylemlerinde anti-Semitizmin etkisidir. Parti lideri olan Necmettin Erbakan Erbakan Ortak Pazardan 1970'li yıllardaki sağ-sol çatışmasına kadar Türkiye'nin tüm sorunlarının kaynağında Yahudiler, İsrail ve Siyonizm'i

---

³ Ian Johnson, *A Mosque in Munich : Nazis, the CIA, and the Muslim Brotherhood in the West* (Boston : Houghton Mifflin Harcourt, 2010).

⁴ Behlül Özkan, "Yarım Yüzyıllık Örgütlenme: Rabita'nın Çocukları," *Birgün*, 21.08.2016.

görüyordu.⁵ Erbakan'ın benimsediği anti semitizmin 1945 öncesi Almanya'sından etkilenip etkilenmediğini bilemiyoruz. Ancak bildiğimiz 1960'lardan itibaren bazı İslamcı yayın organlarının Nazi Almanya'sına yakın ilgi gösterdiği'dir. İmam Hatipliler Derneği tarafından yayımlanan Tohum Dergisi, 28 Ekim 1966'daki sayısının 33. sayfasında "Tohum'un Kitap Listesi" başlıklı bir listeyi okuyucularına duyuruyordu. Okuyuculara 25 liralık kitap sipariş etmeleri halinde dergiye bir yıllık abonelik kazanacakları vaat ediliyordu. Burada çarpıcı olan, listede Seyyid Kutub, Mevdudi, Necip Fazıl Kısakürek gibi İslamcı cemahta ilgi gören yazarların kitaplarına ek olarak Adolf Hitler'in "Kavgam" kitabının da Türkçe çevirisinin yer almasıdır. İmam Hatipliler Derneği'nin yayın organı Tohum Dergisi'nin okuyucularına ve abonelerine Hitler'in Kavgam kitabını pazarlaması çarpıcıdır. Aynı dönemde Türkiye'de İslamcılığın önemli kalemlerinden biri olan Mehmet Şevket Eygi'nin yönetimindeki Bugün gazetesi, 12 Ocak 1969'da Hitler'le ilgili bir haber yayımlıyordu. Haberin başlığı olarak "Hitler Müslümanların Vefalı bir Dostuydu" ibaresi seçilirken, yazıda Hitler için övgüler kullanılıyordu: "Hitler Müslümanlara hiçbir zarar vermemiştir. Onun ordusundaki Müslümanlar günde beş vakit namazlarını eda etmişlerdir... Ordusunda Müslümanlara sonsuz selahiyetler vermiş ve onları çok sevmiştir." 1960'larda İslamcı yayın organlarında Hitler'e gösterilen bu ilginin sebeplerinin araştırılmaya muhtaç olduğunu belirtmek gerekir.

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE SİYASAL İSLAM VE ALMANYA

1960'lı yılların ikinci yarısından itibaren Batı Almanya'da yaşayan Türkler arasında ilk cami teşkilatları kurulmaya başlanır. 1970'li yılların ortasından itibaren cami örgütlenmeleri siyasi kimlik kazanır. Bu dönemden itibaren Batı Almanya'da yaşayan Türkiye vatandaşlarının

---

⁵ Rifat N. Bali, "The Image of the Jew in the Rhetoric of Political Islam in Turkey," Cahiers d'Etudes sur la Méditerranée Orientale et le Monde Turco-Iranien, 28 (1999), 1-10.

ibadetlerini yerine getirdikleri camilerin çeşitli dini ve kimlik temelli cemaat ve siyasi grupların etkisi altına girdiği görülür. Batı Almanya'da yaşayan Türkiye vatandaşlarının gelirlerinin Türkiye'den çok daha yüksek olması nedeniyle helal gıda, alışveriş merkezleri gibi ticari faaliyetler ve yardım toplama üzerinden bu grup ve cemaatler ciddi maddi kazançlar elde etmekteydi. 1982'den itibaren cami teşkilatının Türkiye devletinin kontrolüne alınması için Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB) kurulur. DİTİB Türkiye'den gönderilen dini görevliler üzerinden Batı Almanya'daki Türkiye vatandaşlarının köktendinci ve radikal grupların etkisine girmesini engellemeyi hedefliyordu. Ancak Türkiye'den gönderilen görevlilerin maaşlarının Suudi Arabistan'ın kontrolündeki Rabıta tarafından ödenmesinin Uğur Mumcu tarafından dile getirilmesi Türkiye'de siyasi skandala yol açmıştır.⁶

Almanya'da 1980'lerden itibaren etkili olan İslamcılardan en radikallerinden biri Cemalettin Kaplan'dır. Kaplan Türkiye'de Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığına kadar yükseldikten sonra emekli olmuş ve sonrasında Erbakan'ın yönlendirmesiyle Almanya'ya giderek Milli Görüş içinde çalışmıştır. Ancak daha sonra Milli Görüş'ten ayrılarak kendi radikal grubunu kurmuş, 1992'de Anadolu Federe İslam Devletini, 1994'teyse Hilafet Devletini ilan etmiştir. Oldukça radikal ve köktendinci bir görüşe sahip Cemalettin Kaplan'ın Almanya'da rahatça hareket etmesi çarpıcıdır. 1995'de ölümünden sonra yerine geçen oğlu Metin Kaplan hakkında Türkiye tutuklama kararı çıkarttığı halde Almanya tarafından Türkiye'ye ancak 2004 yılında iade edilmiştir.

AKP'nin iktidara gelişi sonrasında Milli Görüş gibi ideolojik olarak partiye yakın bir örgüt, Almanya'daki çalışmalarında Türkiye devletinin desteğini arkasına alıyordu. 2003'te dönemin Dışişleri Bakanı yurtdışındaki büyükelçiliklere gönderdiği iki resmi yazıyla Milli Görüş ve

---

⁶ Uğur Mumcu, *Rabıta* (Ankara: UMAG, 1987).

Gülen okullarının faaliyetlerinin desteklenmesini isteyerek, diplomatların bu kuruluşların düzenlediği organizasyonlara gitmeleri gerektiğinin altını çiziyordu. 1990'lardan itibaren Almanya'da faaliyetlerini sürdüren Gülen Cemaatinin, AKP'nin iktidara geldiği ve Dışişleri Bakanı tarafından büyükelçiliklere desteklenmelidir yazısının gönderildiği 2004 yılında Almanya'da ilk okulunu açması önemlidir.⁷

Batı Almanya'nın İslamcı örgütlerin faaliyetlerine tam anlamıyla izin verdiği, Cemalettin Kaplan gibi köktenci dünya görüşünü benimseyen radikal birine göz yummasını Soğuk Savaş döneminin ikliminde aramak gerekir. Doğu Almanya Türkiye Komünist Partisine destek verirken, bu partinin denetiminde bulunan Bizim Radyo 1958'den itibaren Leipzig'ten yayın yapıyordu. Bunun karşısında Batı Almanya komünizmle mücadele çerçevesi içinde Türkiye'deki ülkücü ve İslamcı grupların rahatça örgütlenmelerine, bu ülkede yaşayan Türkiye vatandaşlarından ciddi ölçülere varan maddi yardımlar toplamalarına izin verdi. Ancak 2000'li yıllara gelindiğinde Almanya'nın Siyasal İslam'a bakışında ciddi bir değişim yaşandı.

AKP DÖNEMİNDE ALMANYA İLE İLİŞKİLER

Soğuk Savaş'ın ortalarından itibaren Batı Almanya'da örgütlenen İslamcı kuruluşlar bu ülkede hatırı sayılır bir ekonomik ve siyasi güce kavuşurken, Türkiye'de AKP'nin tek başına iktidara gelmesiyle Almanya'daki İslamcı gruplar giderek Ankara'nın politikalarının aracı haline gelmiştir. Ülkede sayıları 3 milyona yaklaşan Türkiyelilerin bu kuruluşlar kanalıyla tam anlamıyla AKP iktidarının kontrolüne girmesi, AKP'li siyasetçilerin Almanya'da düzenlediği mitinglerin adeta siyasi bir şova dönüştürmelerinden Berlin rahatsız olmaya başladı. 1990'lara kadar Almanya'ya çalışmak için Türkiye'den gelenlerin bir gün geri döneceğini düşünen ve

---

⁷ "Fethullah Okulları Almanya'da," *Evrensel*, 23/10/2004; <https://www.evrensel.net/haber/155549/fethullah-okullari-almanya-da>.

dolayısıyla İslam'ı Almanya'ya yabancı bir kimlik olarak gören Alman siyasetçiler, 2000'lerden itibaren İslam'ı Almanya'yı oluşturan farklı kimliklerden biri olarak tanımlamaya başlamıştır. Bu süreçte Berlin Almanya'ya özgü bir Avrupa İslam'ı tanımlayarak, onun benimsenmesi için harekete geçti. Bu bağlamda 1980'lerden itibaren Türkiye Diyanetinin Almanya'da örgütlenmesine izin veren Berlin, bu kuruluşun faaliyetlerinin tamamen Ankara'nın kontrolünde olmasını 2000'lerden itibaren olumsuz şekilde değerlendirdi. 2006 yılında Berlin'in girişimiyle, İslam dininin ve kültürünün Almanya'ya entegrasyonunu sağlamak için Almanya İslam Konferansı toplandı. Konferansa DİTİB, Milli Görüş gibi kuruluşların yanında Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu, Boşnak ve Faslı Müslümanları temsil eden örgütler de çağrıldı. Berlin farklı grupların İslam Konferansında temsil edilmesini sağlayarak, Almanya'da yaşayan Müslüman toplum üzerinde Türkiye'nin ve AKP iktidarının giderek artan etkisini sınırlamak istiyordu. Almanya İslam Konferansının ikinci evresinin başladığı 2010 yılında, Alman İçişleri Bakanı Thomas Mainziere ilk evreye katılan ve Milli Görüş'ün ağırlıkta olduğu Almanya İslam Konseyi hakkında vergi kaçakçılığı, suç örgütü kurmak ve para aklamak suçlarından soruşturma yürütüldüğü gerekçesiyle bu kuruluşu davet etmedi. Müslüman Kardeşlerin Almanya'daki önemli isimlerinden olan İbrahim El Zayat'ın içinde etkili olduğu Almanya Müslüman Merkez Konseyi (ZMD) ise Milli Görüş'ün davet edilmemesi üzerine konferanstan çekildi.

Almanya'da yaşanan bu olumsuz gelişmelerin hemen ardından Ortadoğu'da Arap İsyanlarının meydana geldiğini, bunun da AKP iktidarının dış politikasında pan-İslamcı yöne kayışı başlattığını vurgulamak gerekir. Tunus'tan Suriye'ye kadar uzanan coğrafyada Müslüman Kardeşler partilerinin iktidara geleceğini öngören AKP, kendisinin de bunun lideri olacağını hayallerini kuruyordu. Arap İsyanlarıyla birlikte ciddi özgüven patlaması yaşayan AKP iktidarı, kendisini Avrupa'da yaşayan Müslümanların koruyucusu olarak gördüğünü açıklıyordu. AKP

iktidarı Avrupa’da yaşayan Müslümanları İslam Medeniyetinin bir parçası, Türkiye’yi de İslam Medeniyetinin lideri ve AB içindeki temsilcisi olarak tanımladığını sürekli vurguladı. AKP iktidarının İslam Dünyasını nasıl temsil ettiği, bu temsiliyeti hangi yollardan edindiği, AB’nin AKP’nin kendisine yakıştırdığı bu konum hakkında nasıl bir tutum alabileceği, Avrupa’da yaşayan Müslümanların haklarını Türkiye’nin savunmasını AB’nin neden kabul etmesi gerektiği gibi önemli sorular bu süreçle birlikte ortaya çıkmaya başladı. 2013 yılıyla birlikte Türkiye’de Gezi İsyanının ortaya çıktığını, AB içinde AKP iktidarına yönelik basın hürriyeti, kişisel özgürlükler gibi temel demokratik konularda eleştirilerin yönetildiğini, 17/25 Temmuz süreci ve yolsuzluk iddialarıyla birlikte AKP iktidarına yönelik Avrupa’da olumsuz düşüncelerin daha kuvvetli şekilde dile getirildiğini belirtelim.

17/25 Aralık sürecinde ses kayıtlarının sosyal medya üzerinden yayılması üzerine iktidarın ilk tepkisi, bu gelişmelerden ABD’yi sorumlu tutmak oldu. Ses kayıtlarının Gülen Cemaatine bağlı polisler tarafından tutulduğunu, 17/25 Aralık yolsuzluk operasyonlarının yine yargıda örgütlenmiş Gülenli savcılarının kontrolünde olduğunu gören iktidar, Gülen Cemaatinin lideri Fethullah Gülen’in 1999’dan beri ABD’de yaşamasından dolayı ABD’nin kendisini devirmeye çalıştığını ima etmeye başladı. Ancak birkaç ay sonra ilginç bir şekilde iktidara yakın basın organlarında Almanya hedef alınmaya başlandı. Eylül 2014’te iktidar yanlısı gazetelerin birçoğunda yayımlanan bir analizde, Alman İstihbarat Servisi BND’nin 2009 yılından itibaren “Paralel Yapı” ile işbirliği yaptığı, istihbarat ve emniyet için bulunan Gülenlilerle birlikte devletin en kritik makamları da dâhil çok sayıda kişiyi dinlediği yer aldı.⁸ Dinleme kayıtları arşivinin Almanya’nın Hannover kenti ve Sırbistan’a kaçırıldığını iddia eden haberde, İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığının konuyla ilgili soruşturma başlattığı da belirtiliyordu. Çarpıcı olan bu

---

⁸ “Dinleme Kayıtları İki Ülkeye Kaçırıldı,” *Akşam*, 17/09/2014. <http://www.aksam.com.tr/guncel/dinleme-kayitlari-iki-ulkeye-kacirildi/haber-339400>.

haberden bir ay önce BND'nin 2009'dan bu yana Türkiye'yi dinlediğinin ortaya çıkması üzerine, Alman Büyükelçisinin Dışişleri Bakanlığına çağrılarak kendisine diplomatik tepki gösterilmesiydi.⁹

Almanya ile Türkiye arasındaki kriz Berlin'in "Paralel Yapı" ile işbirliği yaptığı iddialarının ortaya atılmasından birkaç ay sonra, bu sefer Alman tarafından yapılan bir hamleyle daha da derinleşti. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Başbakanlık döneminde danışmanlığını yapmış olan Taha Gergerlioğlu ve iki Türk, Aralık 2014'te Almanya'da "casusluk faaliyeti" suçlamasıyla tutuklandılar. Almanya'da 11 ay tutuklu kaldıktan sonra Gergelioğlu esrarengiz bir şekilde Kasım 2015'da mahkeme tarafından para cezasına çarptırılarak serbest bırakıldı. Çarpıcı olan Başbakanlık danışmanlığı yapmış olan üst düzey bir ismin Almanya tarafından tutuklanmasına Türkiye'nin 11 ay boyunca sert bir tepki vermemesiydi. Dahası Kasım 2015'te Türkiye ve AB arasında yürütülen mülteci pazarlığında anlaşma sağlanmış, Ankara sınırlarını mültecilerin Avrupa'ya gidişini engellemek için kapatma kararı almıştı. AB adına Ankara ile pazarlıkları Almanya Başbakanı Angela Merkel yürütmüştü. MİT adına casusluk yaptığı iddiasıyla 11 ay tutuklu kalan Gergerlioğlu'nun Almanya tarafından serbest bırakılmasının mülteci pazarlığı içinde yer alıp almadığı sorusunun yanıt beklediğinin altını çizmek gerekir. Aynı dönemde, 2015 yılının yaz aylarında Ergenekon davasının savcısı Gülenci Zekeriya Öz, Türkiye'den kaçarak Almanya'ya sığınıyordu. Öz ile birlikte ilerleyen aylarda emniyet ve yargıda faaliyet gösteren çok sayıda Gülenci Almanya'ya gittiler.

Almanya-Türkiye ilişkileri 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında daha da bozuldu. Almanya'ya kaçan emniyet ve yargıdaki Gülencilere, ordudaki 150 Gülenci subayın da eklenmesi iddiasının Alman basınında yer alması, Berlin'in bu subayları Türkiye'ye geri vermeyeceğinin Ankara

---

⁹ Bahar Bakır ve Buket Gondur, "Ankara Dinleme Skandalında İlk Tepkisini Gösterdi," *Habertürk*, 19/08/2014. <http://www.haberturk.com/gundem/haber/981362-almanya-turkiyeyi-nasil-dinledi>.

tarafından anlaşılması ilişkileri olumsuz şekilde etkiledi. Burada Almanya'nın NATO müttefiki Türkiye'de 250'ye yakın insanın hayatını kaybetmesine yol açan, meclisin bombalandığı darbe girişiminin sorumlularına karşı aldığı kayıtsız tavır önemli rol oynamaktadır. Alman İstihbarat Servisi BND'nin Başkanı Bruno Kahl Mart 2017'de, 15 Temmuz darbe girişiminin arkasında Gülen yapılanmasının olduğuna dair Türkiye bizi "ikna edemedi" diyordu.¹⁰ BND Başkanı'nın "Gülen yapılanması dini ve seküler eğitim için bir araya gelmiş sivil bir oluşum. Bunlar arasında dersaneler, Erdoğan güçleriyle yıllarca ortak çalıştıkları eğitim kurumları var" açıklaması, Ankara ve Berlin arasındaki görüş farklılığının kapanmaz şekilde açıldığını ortaya koyuyordu.

Almanya ve Türkiye arasında kriz halen devam ediyor. Berlin DİTİB'te çalışan bazı imamların Almanya'da MİT adına Güleciler hakkında bilgi toplama ve casusluk faaliyeti gösterdiğini iddia ediyor. Ankara ise Almanya'nın Türkiye'de başta "FETÖ" olmak üzere "terör örgütlerine" destek verdiğini, hükümeti devirmek için faaliyet gösteren kuruluşlara yardım ettiğini iddia ediyor. Türkiye'de bulunan Alman gazeteciler ve sivil toplum kuruluşlarında çalışanlar tutuklanıyor. Türkiye'de Siyasal İslam ve Almanya arasında bu yazıda etraflıca anlatmaya çalıştığımız tarihsel arka plan, ilişkiler, pazarlıklar ve ittifaklarının sürdüremez hale gelmesi ikili ilişkilerin dibe vurmasının önde gelen nedeni. 2002 sonrasında Almanya'nın ve Türkiye'deki AKP iktidarının Gülen cemaatiyle çok yakın ilişkileri olduğu, ancak zaman içinde bu ortaklığın bozulmasıyla tarafların çıkarlarının ciddi ölçüde ayrıştığının sonuç olarak altını çizmek gerekir.

---

¹⁰ "Alman İstihbarat Şefi: Darbenin Arkasında Gülen'in Olduğuna İkna Olmadık," *Deutsche Welle Türkçe*, 18/03/2017; <http://www.dw.com/tr/alman-istihbarat-sefi-darbenin-arkasında-gülenin-olduğuna-ikna-olmadık/a-38006818>.